

1. 8. 6  
173

# Још није касно

Једна Српска порука Хрватскоме Блоку



БЕОГРАД

Модерна Штампарија „Рад“ Краља Милана 69.  
1922.



Др. Ђ. Ђ.  
173

ID = 66072071

УНИВ. БИБЛИОТЕКА

Лука Ђеловић  
БЕОГРАД

И Б. 45186

Luka Celović  
BEOGRAD

# ЈОШ НИЈЕ КАСНО

— Једна Српска порука Хрватском Блоку —



БЕОГРАД

Модерна Штампарија „Рад“ Краља Милана 69.  
1922.

1884

RECEIVED  
RECORD

John Dolovic  
RECORD

JAN 11 1884

RECEIVED

## ПРЕТХОДНО ОБЈАШЊЕЊЕ.

Бавећи се три последње године на страни, писац следећих редова лишен је био материјалне могућности да активног учешћа узме у јавним расправама наших политичких проблема. Тих проблема има, доиста, врло много и врло крупних. Али он је и за време горње му удаљености од Отаџбине сматрао тако звано „Хрватско Пишање“ као најопаснији проблем наш. У истини, а на велику жалост свих нас, и Срба и Хрвата и Словенаца, тај проблем не само да се не скида са дневнога реда државна нам консолидовања, него се *негашивном* заслугом наше *попустљиве* Владе, а *бунтовном* насртљивошћу хрватских Радића, све више заштрава. Последице таквог стања и таквих односа могу бити само *зле и опаке*.

Дубоко узнемирен овом и оваком перспективом, писац следећих редова налази, да је крајње време, да се прави родитељ и јемац, а главни хранитељ и бранитељ, ове државе, да се **Српски Народ** одужи и себи и троименој му целини једном *озбиљном опоменом* бунтовничкој адреси хрватских Радића, и са њиме солидарисаних „Блокова.“ Па, ако опомена благовремено не помогне, онда да се о трошку свих разорних елеманата у Краљевини, *без разлике*, приступи

најбржем и најстрожијем извршењу закона о  
заштити државе . . . . .

Расправа је ова требала да угледа света још онда кад је, управо, написана била, а то је било у Марту ове године, — узгред буди речено — и у једној тихој паланчици енглеској јужно од Лондона, где се писац, по поднетој *оставци* на службу државну, налазио на лечењу од последица ратне му промрзлости. Због негостопримног дочека, пак од стране оних редакција београдских код којих је он, писац, штампарску срећу пробао, ова расправа излази *шек данас*; и излази знатно скраћена о трошку пишчеве пензионарске сиротиње.

Да би се у осталом, и до крајње могућности, сачувала у ориџиналну јој тексту мартовску, расправи је овој остављен првашњи јој облик *Писма*, адресованог бити — имајућем, *али несуђеном*, новинарском домаћину српском, по имену **X** . . . . .

Првог Августа

Београд

1922

# Још није касно.

---

## Једна српска порука Хрватскоме Блоку

---

Уредништву . . . . **Х.**

Београд.

---

Господине Уреднице,

Ако се на садањој ми даљини од Отаџбине не варам, *Проблем Хрватски* добија тако претећи карактер, и узима тако озбиљне размере, да би, свакако, ми Срби, као најзаинтересованија страна, љуто погрешили кад не би што скоријем решењу његовом енергично приступили. Као најнеповољнија по нас Србе околност, може се слободно сматрати жалосна чињеница: што смо сви ми, чак и ми *Србијанци*, у томе питању оштро подељени. И да не говорим о немилем призору, који ми том подељеношћу својом пружамо оном *Иностранству* које и будним и критичним оком прати сваки корак наш — нас Срба на то се — ми морамо и најбољим пријатељима нашим на страни изгледати као кућа у којој се главни дирек љуља. И љуља се за то, што се и сам главни задругар, и сам старешина куће, колеба у души, бори и ломи са самим собом; па сљедствено и не може да се определи, Дужност је, према томе, свакога од нас допринети: да се из овако несретнога стања духова — у *Србији бар* — што пре изађе, и на чистину изађе.

Дозволите ми, дакле, да то од своје стране покушам, и да покушам још и пре него се у родној ми средини поновно нађем, па да одмах и пређем на ствар. У овом случају та је ствар Српско-Хрватска парница, или правије рећи *Хрватско-Српска* парница, или још правије рећи, парница коју несавесност и дрскост *хрватског демагоштва* Српству намеће. — Ну, једну реч напред, и на име дужносне оградe.

Дакле, са Хрватима, Господине, који су пришли *српску* им брату са искреношћу властитог убеђења; и који су, доследно таквом уверењу, пригрлили и **Видовдански Устав** наш — тај *не* безпрекоран, али веома правичан и слободоуман Основни Закон Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, — са тим и таквим Хрватима, па макар се они и на прсте дали избројати, ми Срби и Србијанци и можемо и треба да се и даље најбоље пазимо, и са њима најискреније радимо. Али са Хрватима једнога **Радића**, једнога **Кошутића**, — *а после оног издајничког Меморанда Ђеновској Конференцији Хрватскога Блока* — са тим и таквим Хрватима, ако се тј. што скорије не тргну, и све досадање грехе своје непокају, са тим и таквим Хрватима, ми Срби и Србијанци можемо и треба само да рашујемо.

**И да ратујемо до истраге своје ил' њихове.**

Јер **Радићев** Хрват, Господине Уредниче, сада и Хрват *Хрватскога Блока*, то не само да није Србинов брат католичке вере, него није достојан Хрват ни у најширем смислу тога, стварно, *покрајинског* имена; па, ма како по „историји“ то име стародревно било.

О живим примерима и да не говорим, Хрват је био, Господине Уредниче, и **Људевит Гај!** Хрват је био, Господине Уредниче, и **Јелачић Бан!!** Па је Хрват био, и **Велики Хрват** био, и владика **Штромајер!!!** Али ми смо Срби њих, и за живота им, дубоко поштовали и високо ценили; па се *сенима* њиховим и данас клањамо. Међу тим, ово што да-



нас један *Радић*, сада и Хрватски Блок, и збори и твори, то не само да није био ни могао бити патриотски сан горепоменутих великана хрватске гране народна нам стабла, *него је то најцрња негација правога Хрватства. То је најцрњи, као што је најсрамнији, злочин синовљи према заједничком родитељу, према троименом народу нашем.*

Неволим што *овако* морам да говорим, што се тј. овако оштрим и тоном и стилем морам да послужим. Али, Господине Уредниче, ти *Радићеви* Хрвати — *после оног ђеновског меморанда и блокашки му другови* — то нису Хрвати, него *ренегати*. То нису просвећени, још мање узвишени, патриоти хрватски; *него су то Нови Бранковићи Јужнога Словенства; јер су то свесни рушиоци најјачег бедема троимена нам народа, државна нам јединства.* Али да идемо редом. . . . Не. Има нешто што мени ваља и *пре тога „реда“* рећи, и баш овде рећи. А то је једна реч о субјекту, око кога се (како из наших листова видим) још једнако јавна копља ломе. И ломе се не само у једној Хрватској, Словеначкој, Босни, него чак и у нашој србијанској *Шумадији*. Тај је субјект: прошлог лета *једва донесени Основни Закон Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, или тако звани Видовдански Устав наш.*

Ја већ рекох, мало час, да је тај Устав веома правичан и слободоуман; али рекох и то, да није безпрекоран. И сад само дозволите ми да узгред доиста — јер би се читава књига дала написати о манама и недостацима тога *правног темеља* наше нове државе — јест — да, уз пут ка другој мети, истакнем једну или две од крупнијих мана његових.

Ја знам, Господине Уредниче, да ће се многа моја *новинарска* браћа србијанска, знајући ме одавна — јер ја нисам више млад човек, него *сед старац* — знајући ме и у политици, као *ђака*, као школског васпитаника, једне *Америке* — због чега су ми, збиља, неки од њих још пре скоро *педесет* година име „*Американац*“ на груди пришили, или

га, тачније рећи, на чело приковали — јест — ја знам, да ће се сви ти моји другови јавни силно изненадити да чују ниже — следеће мишљење моје о Видовданском Уставу. Али сад је моменат да ја такву своју изјаву дам, да се „обележим“; а свакако, још није касно за такве изјаве.

\* \* \*

Дакле, Господине Уредниче, ја искрено налазим, и као Србин и као Југословен налазим, да овај наш Видовдански Устав **није довољно централистичан!** Сад је прилика била — али, рачунам, још није касно — јер се и питање о ревизији његовој јавно потеже — јест — сад је, лане, прилика била: да, при полагању *правнога шемеља* тримене нам државс, при доношењу т. ј. Основнога Закона Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, потпуно избегнемо голему погрешку, кобну погрешку, Душанове Србије, и његову рођењу. Та је погрешка била: **Федеративна основа Душанове државе.** Душанова Царевина, Господине, то је била **Православна Југославија** свога доба, Средњега јој Века; јер је, поред свих чисто *српских* земаља, обухватала и православу Бугарију. Није, доиста, обгрлила и земље римокатоличке нам браће, ни праву Хрватску, а још мање даљу *Словеначку*. Али изгледа да је, после победе Душанове код Рудника над маџарским краљем *Људевишом*, захватила поред Северне Србије (Срема, Бачке и Баната) захватила и „шокачку“ Славонију. Важна околност, пак, што се Душанова држава простирала до самога *грчкога* Коринта, та околност чини ју у неку руку *Балканским Царством* Средњега Века; али, и поред *монархијска* јој печата, **Балканском Федерацијом** свога доба.

Било, најзад, с тим како му драго, „царевина“ нашега Душана очевидно је била: **Конфедерација безброја разних државица и феудалних јединица**, туште и таме којекаквих „крајина“, „кнежина“, „бановина“, „војводина“, па чак и „Краљевина“! Јер је, и баш на пример *Вукашинова* „Македонија“

била „краљевина“, и Вукашин њен титуларни *Краљ*, још за живота и силе Душанове, као што је то била и Тврткова *Босна*. Па, кад су грунули Турци из Азије, као што су у брзо по смрти Душановој и грунули, — кад је, и односно, нестало оне гвоздене руке Душанове, која је све те државице у *снопу*, а све њихове *цариће* у *корди* држала — одна ево шта бива: онда се Вукашин бије сам на Марици; као што се после њега бије сам и *Лазар* на Косову; па као што се после бије сама и *Босна* Томашевићева, и *Херцеговина* Шћепанова и *Зета* Балшина (Црнојевићева) па као што се после бије сам и „*Рајко у Срему*“, и најзад. али не и најмање, и легендарни јунак тадање „*Скендерије*“ (данашње „*Арбаније*“) наш брат Србин *Касприошић Борђе*; док се преко ондашње „*Хрватске*“, бију са Турцима, али не за хрватски него за свој рачун, бију *Швабе* и *Маџари*, на западу и *Млечани*. Већ, лако можете замислити како је било, и морало бити *народу*, преко чијих се леђа *вековима* бију *туђо* хале и вране.

О *Словенцима* као *самосталном* народу и држави, ја не знам да игде и помена има. И баш као да *ша* грана нашег рода и нашег племена никада *своју* државу није имала. Ни сенку од такве државе, — чак ни једну „*бановину*“ хрватску. Приступан разлогу и против-доказу, радо ћу чути да није тако.

*Господине Уреднице,*

Као што знате, и као што сви знамо — свакако они од нас који су се са *Французима* и њиховом новијом историјом упознали — *полељена* су мишљења и међу најученијим, и међу најпросвећенијим, синовима те велике нације о томе: да ли је *Француска Револуција* била једно добро или зло, да ли је то била земаљска благодет или проклетство? органски препорођај, или *диновска* трагедија, огромна *касапница* рођене браће, један другом у крв загазивше ??? Али, ако се неварам, у једној су

ствари сви Французи сложни, а имено: у доброшворној, па и благодешној, централизацији, коју је тај крвави потрес и преврат донео, и у непогибно наслеђе оставио, француској нацији. Крвави су, доиста, били, па и крволочни, **Јакобинци** Француске Револуције, **Мараши** и **Робестијери** њени — од крви се није ни видела „република“ њихова — али им и најзатуцаније **монархисте** француске признају једну исполинску заслугу: они су збрисали све покрајинске **владe** и државе своје, све своје (француске) „Хрватске“, „Словеније“, „Босне“, „Зете“ и „Херцеговине“ (т. ј. „Бургоње“, „Гаскоње“, „Бретање“, „Нормандије“, „Вандеје“ и т. д.) па су на рушевинама њиховим подигли једну и јединствену („*une et unique*“) државу, једну и јединствену Француску; а самим тим и довољно јаку и силну, да се она после могла, чак, и са целом Европом у коштац ухватити, и све своје од садање ране и кашастрофе, и ватерловске и седанске, победно преболети . . . . .

Дакле, налазим: да наш **Видовдански Устав** није довољно централистичан.

\* \* \*

Други један крупан недостатак Видовданског Устава, то је, Господине Уредниче, **недовољна правна обезбеда Одбранбене Снаге** проимене нам **Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца**. Одељак о **Војсци** тако је кратак, тако лаконичан, па и до саме неодређености генералан, да би кроз празнине његове могли рахат учинити нешто, и **непоправно**, али не само које какви **Радићи** кад би по несрећи у Скупштину дошли (*Нека их тамо и даље у њиховом Загребу, док не дође по њих Српски Преки Суд, а који су, Суд, они одавно заслужили*); нити само они **Црвени Комуници** наши, кад би из мртвога слова „**Закона о заштити државе**“ повампирили устали; него и домаћи **србијански Министри Финансија**, у име оне вечно-популарне „**шшедње**“, или „**буцешке равношеже**“, или и „**само привремене жршве**“, у смеру валутног спасавања данашњег динара нашег. Могли

би уништити, али не само праву и неисплашну привредницу садање нам величине државне, ниши само живу силу и гаранцију државна нам Бића, него и најсолиднију узданицу и најдрагоценију заточницу Народне нам Будућности . . . . .

\* \* \*

„Треба да се споразумемо са Хрвашима“ — пише се и проповеда се за мало не сваки други дан у самоме Београду нашем. А до споразума (вели се и хоће да каже) могло би се доћи, ако би, између осталог, и неки наши (српски) листови престали, управо, натицати на нос Хрватима ослободишешку улогу Србије у Великом Рату Светском.

Мени су, Господине Уредниче, за време досадањег бављења на страни, и сувише испрекидано долазиле до руку београдске новине; те да бих могао објективно ценити, у којој се мери наша србијанска јавност грешила и о политички такт, и о најлепши украс сваког правог јунаштва, о врлину скромности. Али, док сам се још у Отаџбини налазио — а то је било, за мало не, до пред сами потпис Версајскога Мира — ја сам приметио једну жицу у хрватској штампи и јавности, која је, кад се преведе на проспачки језик наш, гласила овако:

— „Не усуђујте се ви, Срби, да нам икада ма шта звоцнеште о некаквом ослободишешству вашем. Ми, Хрвати, ми смо од искони били слободан народ и независна држава. Ми смо у ствари били суверена држава и за силе аустријских царева и маџарских краљева — а камо ли од пропасти њихове — док сте ви, Срби, све до јуче били турска раја, опанчарско робље. И вас је, колико јуче, као и онај ваш опанчарски свињац — јер то је у ствари ваш престолни Београд (Види јавне беседе Радићеве) ослободила моћна мишица Западне Јевропе, уз припомоћ силне Америке“. И тако даље, и тако даље, у том и таквом учшивоме и духу и тону.

*Господине Уредниче,*

Верујте, да ми није лако из ове *ценшлменске* земље, из средине једног од најваспитанијих народа на свету, није ми лако ни привидно грешити противу достојанства јавне речи. Али са наслоном на исполински пример једнога *Викшора Хига*, и под заклоном бесмртничке сени његове, дозвољавам себи и велим: да смо ми, Срби и Србијанци, на овај и овакав *цинизам* јавни, на ово и овако *изазивање* јавно — а које је, *благодарећи* криминалној *толеранцији* *активних државника српских*, од тада само расло, јачало и бујало, на устима хрватских *Радића* — јест — на тај и такав *покор од цинизма и провокаторства*, ми смо Срби и Србијанци са својим одговором и сувише *закаснили*. Па ипак, макар и касно, *испунимо своју јавну дужност*.

\* \* \*

Дакле, „*државо-правно*“ *говорећи*, велики *учењаци* школе *Франковачке*, па велики и *Кошушићевски* *наследници* њихови, велики *историци* *загребачки* (још мало па *свешскога* гласа и амина) *траже* од нас „*пуких Балканаца*“, да им на образ *верујемо*: да је Хрватска, колико и од постанка *јој*, била *своја*! И да су њу само једног од новембарских дана године 1918-те *Српски Гости* — *јер то су само били српски војници са Солунског Фронша* — *затекли здраву и читаву*; и само нешто мало *малчице мању* од оне *некадање* и *праве Звонимирове Хрватске*; а која опет, *Звонимирова Хрватска*, од *своје* стране, само није *стигла*, али је „*државо-правнога*“ *права* имала да *обухвати* и све „*Православне Хрваше*“ до *обала . . . . . Јаншре и Марице . . . . .* ако не и даље, па макар то било под још *могућим Хабсбурзима Франковим и Шустерчићевим*!!

*Господине Уредниче,*

Да ови наши дани нису и сувише *озбиљни*, *критични*, још *једнаки* чак и *трагични*, па бисмо

ми Срби имали повода да позовемо цео свет, и пријатеље и непријатеље своје, на горњу комично-забавну и циркусно — оперетску представу коштућевског „докторства“ и радићевског клаунства. Овако, не смемо се шалити, ни ствар олако узимати.

Да почнемо, дакле, са *живом историјом*. И, краткоће ради, да се одмах јавно упитамо: има ли које *шрезне* главе у редовима *Радићевог Хрватства* — сада и *Хрватства Хрватскога Блока* — главе — која уме и сме да чита живу историју? И још тако живу, и свежу а врућу, да је много крстити ју „јучерањом.“ Па, ако има, онда, *памте* ли ти и такви Хрвати: где је била та њихова „суверена“, или и само „државо-правно“ своја, *Хрватска* у часу кад је *Српска Војска* пробила *Македонски Фронт*? (Септембра 1918. год.) Да! И, ако им то питање, као лаицима у војеним стварима, изгледа и сувише техничко, онда их питамо да нам *јавно* кажу: *Како* је изгледала та њихова „суверена“ *Хрватска* у часу кад је *Српска Војска*, *прегазив главну бугарску војску* у долини српскога *Вардара*, и *сломив оштор аустро-немачких армија* у долини српске *Мораве*, *прешла Саву*, и *Дунав и Саву*, и ушла у „хрватски“ *Загреб ???* Јест, и у *Радићев Загреб*, па чак и у *Корошчеву Љубљану !!* Да! Па ако ова господа то памте — а то је, и словом и делом, *јуче* било — онда нека нам кажу: *Ко* је *једновремено спасао* од *новог непријатеља од непосредно-грозеће окупације талијанске*, и *хрватски Загреб* и *словеначку Љубљану??* Да ли је то био онај „*Хрватски дио*“ војске који г—н *Радић* данас тражи да се пусти испод заставе *Троједне нам Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца???* Па, ако се са таквим једним подвигом, са *машеријалним спасом шј. и Хрватске и Словеначке од очиште опасности, од већ предузете инвазије*, не може да похвали ни најпозванији „дио“ „суверене“ *Хрватске*, онда, нека нам кажу *горња господа: под заштитом чије су се заставе, у шоку горње кризе, налазили данашњи југовински јунаци „суверене“ Хрватске ???*

Али — рећи ће нам се — да је и пре уласка Српске Војске у Загреб „Народно Вијеће“ дјеловало, да је оно већ прогласило било независност Хрватске од сваке и свачије адресе.

— А ми смо Срби, бога ми, слушајући и читајући хрватске Радиће и Кошуте, већ ка и уобрази били: да је Хрватска непрекидно независна била, још од Томислава на овамо! И да су, логично и следствено, српски солунски војници ушли у Хрватски Загреб само као добродошли гости, само да попију коју у здравље хрватских Радића и Кошуте, па да иду кући. Али, кад они Солунци наши нису себе само тако сматрали, онда, морамо да молимо све франковачке академичаре, па бога ми и оне, у часу талијанског надирања ка Љубљани и Загребу, велике радићевске команданте „хрватскога дијела“ Карлово војске, морамо да их молимо, да нам кажу, и јасно и гласно и разговетно: где су били они, и војска и команданти јој хрватски, те да живом снагом, или бар живим присуством, подупру дотични проглас Народнога Вијећа ??? Јер, ако је за постанак читавих држава, чак и суверених држава, довољан проглас једнога „вијећа“, онда, како то да не уђе у Историју Света и лањска „барањска република“ Црвених Маџара? односно, и својевремена „сегединска република“ Белих Маџара?? Да! збиља, у мало што не заборависмо још једну историјску ситницу, па и две.

Дакле, ако се у календару не варамо, биће добрих педесет година, како се Хрвати очајно свађају са Маџарима око две „државо-правне“ шапије своје: око речног Међумурја, и приморске Ријеке. Па чија то војска — претходно затварајући пут повратку непријатеља у Загреб — испера Маџаре из спорнога Међумурја, чак и Прекомурја, и „припоји“ га „лијепој домовини“ хрватској? Најзад, чија то војска стиже и уграби пре мародерских Талијана и саму Ријеку?? — да ју само, снагом извесне Велико Савезничке преваре и издаје, у корист Талијана изгуби . . . .



Ако су српски солунски војници били само рођачки *госпи* у хрватском Загребу, а не ослобо-диоци, чак и хрватског Приморја, онда, зашто им г. Радић није то одмах домаћинско — јуначки казао? *па макар за шренушак морао и на зрак изаћи из ондашње му мишије резерве!* . . . . Или мисли г-н Радић и његови „суверени“ Хрвати, да ће се Срби довека покоравати судби онога легендарног јунака свог, за кога је класична им *песма* народна казала, па га достојно и осветила, баш овим и ова-ким потезом својим:

Док требаше љути бојак бити —

Ђе с' јуначе, Краљевићу Марко!

А кад треба благо дијелити —

Онда — Од куда си, незнана делијо?

Још нешто у исти споменик г-ну Радићу, а сада и „Хрватском Блоку“.

Дакле, кад се они праве тако мудро-невешти, мудро и неми и слепи, пред оном талијанском на-пашћу, која им је чак и после закљученог Примирја и Версајског Мира у кућу грунула, и у лицу једног Данунција више од године дана *песницу* пр-кљсно показивала, мисле ли они збиља, да никакве опасности није било, чак и после закљученог при-мирја са Карољијевом Маџарском, опасности од оружаног поврашка Маџара у „лијепи“ Загреб Хрватски?? Памте ли они колику је, али не само отпорно - дефанзивну, него и *насршљиво - офан-зивну* снагу показала и сама Санкилошка Маџа-рија једног Беле Куна?? О знатно јачој, јер чита-вијој, Маџарској Карољијевој и да неговорим, зар су заборавила та силна господа загребачка онај крупан историјски факт: да су и они други, са *црвеног коца и коноца* покупљени нуновци тукли једну Чешку и Чехословачку? као и да је мало фа-

лило, па да у лудачку им налету туку и *регуларну војску* једне Румуније?? Да! И да нешто Српска Војска, из каквих му драго разлога — рецимо баш из онога *Српскога Инаша* — у истини Праведнога Гњева — дигне руке од оне *шри* хрватске жупаније — *јер то је, и толина је, Господине Радићу*, „етнографски“ *та* ваша, сада и „блокашка“, Хрватска — то, сумњате ли ви, да, на пример, *Хоршијевски Хусари* не би далеко брже осванули у вашем Загребу, но што би се сви ви, и „Радићевци“ и „Блокаши“, из слатка вам сна и пробудили?? Па, ако сумњате, онда нам и дозволите да вам покажемо онај број лондонскога „Дели Телеграфа“ од прошлог октобра 1921. г., у коме — *знаше ли ко?* — у коме један чувени војнички писац и ауторитет енглески, један Репингтон, овако из Пеште гуди:

„Маџари су окружени све самим непријатељима. И они су се, колико до јуче, увијали под бичем румунске окупације. Па ипак, и од свих својих суседа, они се једино Срба боје („*They fear only Serbs*“).

— Али, рећи ћете, па и говорите, нека буде штогод бити може. Нека дођу и Талијани; чак нека се врате и Маџари. Ми, Хрвати, нећемо са вама Србима у једну државу. *Нећемо са вама ни у кола ни у саоне,*

— А???. *Је ли то ваше право осећање? Је ли то ваша права мисао, па и политика, „браћо“ Хрвати???* Ако јесте, онда, зашто сте ту *шајну* крили од нас три пуне године? *Зашто сте нас варали и лагали више и од шри године—Све три судбоносне???* Па онда, на пример, *зашто нисте тако разговарали са нама, рецимо, на Крфу?*

**А!!! Одговарајте???**... Ми се понављамо. *Ано је горњи пошез, или и испад, прави израз ваше политичне душе, онда, зашто сте у лицу нашега „Народнога Вијећа“ долазили у наш „престолни свињац“, у наш „балкански Београд“, и нудили круну „суверене“ вам Хрватске: Српском Краљу и*

Лука Ћеловић  
БЕОГРАД

Luka Čelović  
BEOGRAD

17

Српском Престононаследнику?? Ко вас је шибао по ушима? Ко вас је, од Срба, и звао? или по вас лимун слао?? **Одговарајте???** Али и знајте, да још није касно за божију правду на земљи; још није касно за онај вечни Немезис, који је долазио и по много силније мушкарце, него ли што сте ви, загребачни дрипци и дренавци, да освети српску сузу и српску крв **ослободитељску...**

— Ха, ха, ха! Дакле, нису они Велики ослободили заједно и вас и нас??

— Одмах вам одговарамо: Ми Срби, ослободили смо, и баш са мачем у руци ослободили смо, вас Хрвате. А ко је ослободио нас, то ћемо сад да вам кажемо, покажемо и докажемо.

\* \* \*

Дакле, кад велите да вас је неко други, а не српска вам браћа — у случају о коме је реч Србијанска Војска — из халиних чељусти отела, и на златни зрак Слободе изнела, онда нам одмах дугујете одговора на питање: *па која је то друга војска савезничка, која се до вашег Загреба пробила, и вашу ропску везу са шућинским господарем пресекла, једном речју, ослободила вас???* Да ли је то била силна војска оне Велике Русије, која је . . . . још у Фебруару године **1917-те** оружје положила, и у лицу црвених јој Ленина и Троцких, један срамни мир потписала?? Па ако то није била, ни могла бити, разбијена војска једне *побеђене* државе, онда, *која се то победничка* војска у Великом Рату Светском, рецимо са Главнога Западног Бојишта, *пробила* да вас и ваше Хрватске??? Беше ли то француска војска једнога **Фоша**? Или енглеска војска једнога **Хега**? Или америчка војска једнога **Першинга**? Или, и ма колико да је запињала, *талијанска* војска једнога **Дијаца**? . . . Па, ако ни једна, и словом ни једна јединица, *ни једна чеша*, Великих Савезника српских са Главнога Фронта, *некако не* стиже до вашег „сувереног“ Загреба, онда, да ли није ту ослободилачку улогу према вама одиграла која друга савезничка војска?

На пример, она са Солунског Фронша? . . . .  
 Част и поштовање, доиста, част и поштовање и  
 оним црначким синовима једнога Алгира, једнога  
 Марока, па и једног Сенегала. Али, шарена је то  
 војска била, ако знали нисте. И за то ћемо да вас  
 са копшингенцима њиховим редом питамо.

Тако, на пример, да ли до вас и вашег „сувере-  
 ног“ Загреба није победничко-ослободилачки допрла  
 француска, па макар и колонијално црначка, војска  
 онога Франшеа Депреа, који је..... и Српској забра-  
 њивао, чак и категорички забранио био, да иде даље  
 од Скопља!!!

Ну која је (Српска Војска) на ту наредбу и  
 забрану одговорила: продужењем борбе са неприја-  
 тељем; па чак и са победом својом код Ниша над  
 аустро-немачким дивизијама — јест — и оним ма-  
 кензџенским дивизијама из окупиране Румуније по-  
 слатим. Да! И, ако се ни сам главни савезнички кон-  
 тингент на Солунском Фронту, ни француски кон-  
 тингент Солунске Војске, неможе да похвали са  
 таквом једном ратном операцијом, онда, да ли нису  
 тако нешто и покушале оне енглеске шрупе (и оне  
 колонијалне) у долини Струме? које су, одмах по  
 успелом пробоју, удариле пут турског Цариграда,  
 и само узгред пуг бугарског Пловдива.

Да! И пошто се ни солунски Талијани не грабе  
 за ослободилачку славу „суверене“ Хрватске, онда —  
 кад већ то нису били Срби — онда, мора бити да  
 је вас, „суверене“ Хрвате, ослободила она грчка  
 војска са деснога крила солунскога, коју су лево-  
 крилни Бугари стигли да истуку, пре него су у Ро-  
 доп загребли и у његовим се дубоким шумама не-  
 повратно изгубили.....

Да! знате — одговорићете нам — да нису мо-  
 рале Велико-Савезничке Војске ни са тога фронта  
 (солунскога) баш лично доћи у наш лијепо Загреб;  
 па ипак, да Велики Савезници јевропско-америчког  
 Запада буду прави ослободиоци и Срба и Хрвата  
 уједно.

— *И нису!* Па ипак, ми Срби, и баш ми Србијанци, ослободили смо вас Хрватше; и баш са мачем у руци ослободили и вас и Словенце. А ко је „ослободио“ нас, о томе ћемо, поред горњег, још мало са вама да разговарамо.

\* \* \*

Дакле, јесте ли кадгод ви, учевни Хрвати, чули за једну просту српску, и баш чини ми се србијанску, пословицу народну, која гласи:

„Триста, без попа ништа!“

Па, ако нисте, или и нећете ништа српско да чујете, онда... *валах...* морате чуши, па и добро ушвиши, ову енглеску пословицу народну:

„It is the last straw that breaks the Camel's back.“

— „Последња сламка (на товару) је она што ломи Камилина леђа.“

Да! И ма да сте ви, хрватска браћо, или, правије рећи, *црна небраћо*, „велике науке“ учили, са многим се дипломама „докторским“ снабдели, опет

„Хоће вам се још много памети.“

**Потежа је ова наша школа!**

Јест, ова наша „балканска“ и „опанчарска“ школа. Дозволите, дакле, да вашој „културној“ (у мало не рекосмо *културшреггерској*) „суперијорности“ над здравом свешћу Српскога Народа, тој вашој западњачкој „цивилизацији“ — а у ствари и суштини мајмунизацији једној надри-цивилизацији *шунтинској* — објаснимо значај оне „сламке“ енглеске на камилиним леђима. Бићемо што је могуће краћи, јаснији и разговетнији; али ово далеко више за љубав онога вашег *опасно-заведеног* „пука“, него ли за вашу *демагошку* и „докторско“-шарлатанску адресу.

Дакле, она енглеска „сламка“ значи: можеш товарити на леђа једне камиле пуно тешке и гло-

мазне робе; и можеш то безбедно чинити до једне извесне границе. И та граница је врло, *врло* танка. По тежини, није тежа од обичне *сламке*. Не бацив ту сламку на леђа камилина, недодајући т. ј. и њу једну оном грдном товару, и камила се како тако *држи* на ногама; па и стиже са т варом у место определења. Али, баци само ту лаку сламку, и само њу једну, на стрпљива леђа камилина, и камила се срозава и *издише*. И издише пре него си ти и стигао да јој терет са грбаче скинеш.

— Па шта? Ви, *опанчари балкански*, хоћете нама *Хрвашима* да кажете: да је та сламка била *српска*?

— *Српска!* уображена господо хрватска. И баш *српска!!* И ничија друга него *српска!!!* Јест, и јавно вам ми то кажемо. И *српски* вам ми то кажемо; а ви *српски* добро разумеште. Ви, чак, *говорише* српски боље него ја и моји Моравци. Ви, чак, *зборише* српски и љепше и слађе него ли — знате ли ко? — и љепше и слађе него ли ови наш Бисмарк тимочански, дапаче и „*југословенски*“!.... А чији, опет, „*империјализам*“ (зајчарски) чију „*Велико-Српску*“ политику, „*хегемонију*“ и „*мајоризацију*“ — *Risum Teneatis* — ми, грешни синови грешних опанчара српских, а прегрешни новинари српски. ево већ три године, неможемо да одбранимо од ваших *курјачких* уједа.

Још нешто, потребне допуне ради.

Дакле, немојте мислити да кад ми Срби, — *изазвани* доиста, и грозно *изазвани*, од вас *рнегатских* *никоговића* *хрватских*, од вас *Нових* *Бранковића* *Јужнога* *Словенства* — кад ми Срби ону горњу „*сламку*“ јавно *оглашавамо* и *проглашавамо* као *српску*, да ми то чинимо за то, што нам је лако *говорити овако* са *Хрватима* (како би ви то рекли) у *гвозденом обручу* *српских гарнизона*.

*Не, божја нам вјера!*

И баш знајте, да, кад ми Срби ове и оваке речи *јавно*, пред сваким ко хоће да нас чује, *изго-*

варамо: да ми гледамо право у очи далеко силније момке, него што су икада били, или икада могу бити, загрбачки дрипци и дрекавци. Ми гледамо (горње говорећи), и гледамо право у очи, и француске тигрове и британске лавове!!

А сад да вам кажемо, па и објаснимо, од куда нама Србима ова и оволика кураж, ова и оволика смелост, па можда чак и дрскост јавна.

\* \* \*

Било је то лета 1918. после Христа, када Немком и Великом „окретоше кола низа страну“, када, имено, Германски Легијони на француској Марни и Соми, место да уђу у Париз (а мало је, бога ми, фалило) окретоше пут свога Берлина!.... Душа ваља, тај је окрет и покрет био врло спор, као што је био доста загонетан. Како му драго, Немци се повлаче, одступају, и губе француско земљиште под ногама. Тек што су изгубили једну „стратегичку линију“, а већ губе и другу; и све тако док нису најзад изгубили и и ону чувену „Хинденбургову“..... Горе и од тога, горе и од губитка стратегијских тачака и линија, губе они и шакшичке битке, и у њима силне топове и робове, и читаве корпусе мртвих и рањених. Али, један факт стоји, горостасан као Алпски Мон-Блан. Нема никако оне, као Мон-Блан беле, заставе парламентарове. А док се она не појави, посао није свршен. Можда чак ни онда.

Из дана у дан, из недеље у недељу, па и из месеца у месец, надиру, и успешно надиру, Енглези на левоме, Французи у центру, а Американи на крајњем десном крилу савезничком Грувају хиљаде и хиљаде страшних савезничких топова, англо-француско-америчких. Земља се под њима љуља и тресе. Ричу — до Берлина се чује — ричу над ипрегаженим хиљадама ушанчених Немаца некаква нова чудовишта бога Марса, некакви „танкови“, и падају Немци као снопле. Али, још нема оне, као Мон-Блан беле, заставе парламентарове. А без ње, посао није свршен. Можда чак ни онда.....

Дивизија за дивизијом, корпус за корпусом, и армија за армијом, *подлеже у борби к нву Свет не памти*. Чак се по негде фронт и *пробије*. Али, одмах сутрадан, искаче пред запрепашћене очи Фошових Француза, Хегових Енглеза, и Першингових Американа, *искаче нова војска Цара Германскога, нове дивизије и армије хинденбуршке — баш као да из океанске дубине извиру, и баш као да из пламеног Везува живе куљају.....*

И опет битка, и опет страхота, у размерима и бројкама какве *Свет не памти*. И падају Немци као снопље. И уступају, али не само ров за ровом, или фронт за фронтом, него и *чишаве земље и градове*.

Али, још нема ни трага од оне, као Мон-Блан беле, заставе парламентарове. А док се она не појави, посао није свршен. *Можда чак ни онда.....*

И све то тако из дана у дан, из недеље у недељу, и из месеца у месец:... све док једнога јутра не пуче у гордој престоници моћних *Хохонцолерна*, у царском Берлину — а пуче као гром из ведра неба *источнога* — црни глас:

## **„Пропали Бугари“.....**

— Ама неће бити? Имамо ми, Немци, тамо и наше војске.... И. т. д.... Etc...Etc... И неверица је била толика, да се у току једнога и истога дана држала у Берлину *два Крунска Савеша*, под личним председништвом Цара Виљема. (Потражите за све ово дотичне бројеве, којих *хоћеш*, берлинских новина — о бечким „Пресама“ и пештанским „Лојдовима“ и да неговорим).

Дуго се, пак, није чекало на потврду оног првог и немилог гласа са Балкана. Ако можда и није стигао за Први Крунски Савет, стигао је свакако за *Други*, службени извештај *немачког* команданта на Македонском Фронту (ако се не варам, по имену *Шулца*), који је гласио од прилике овако:



„*Ценшар бугарски пробијен — непоправно. Код свеколиког напрезања наших трупа, да катастрофу отклоне, главна војска бугарска лежи, колико и мртва, под ногама Српске; а разбијени остатци њени, паником обузети, беже испред Срба који их гоне муњевитом брзином,*“

— Па зар неможете да их зауставите, макар за један дан?

— Немогу ни за један сахат. Поверена ми трупа је за то и сувише малобројна и слаба. Ако пошљете помоћ, запећу да задржим непријатеља код *Велеса*; јер је он (српски непријатељ) већ прешао *Вардар*: па је, чини ми се, избио и на важно *Овче Поље*.....

И би се битка код *Велеса*; и запињаше, мало и поткрепљени. Немци из петних жила да ту зауставе Србе, или, *правије рећи, бежеће Бугаре!* Али, место да успеју у томе напору, они само дочекаше: *да Срби уђу за њима у Скопље!* А одмах за тим да чују, па и виде, како се код онога историјског *Куманова*, код онога *Турскога Косова* у *Јевропи* (од године 1912.) предају Србима на милост и немилост *Четири дивизије бугарске*....

Да! И Срби су већ у победну им налету на граници старе *Брегалничке Бугарске*, пред капијама *Ђустендила*, чекајући само још неке крупније јединице своје, па да сложено крену пут *Грешне Софије*... Кад ал' стиже депеша Главнокомандујућег из *Солуна* (*Франше Депреа*) да је *Бугарска сва капишулирала, и рашно оружје положила*, под једним јединим услвом — великодушно јој у осталом, од победиоца признатим — а именови под услвом: да да *Српска Војска*, од савезничких и само *српска*, поштеди бугарско земљиште, и заустави се на старој *предрашној* граници *Бугарске*. „*То вам се саопштава и наређује. Поступише одмах по наредби.*“

Дакле, са *Бугарима* је свршено.

Али, има некога са којим ратна игра још није свршена. И то су главом они *Немци*, чији је *Манензон* три године назад *Србију* прегазио био, и

њену војску у арбанске „Проклешије“ бацио. И ти се Немци (међу којима, чак, и неки од од оних „Померанаца“, чију и ни једну „гренадирску кост“ пок. Бисмарк није хтео дати за цело Источно Питање) ти се Немци, уз још верне им савезнике *аустро-маџарске*, прикупљају код српскога **Ниша**: да ту, они, Србе зауставе и бугарску шпешу изваде. Како су, пак, и колико, они у томе важном задатку свом успели — а, душа ваља, јуначки су запињали — може се најбоље судити по томе: што су после тога покушаја, после битке код Ниша, и Београд без борбе напустили! *што се нису чак ни у једном Тамишвару зауставили; а аустро-маџарски савезници њихови ни у једној Суботици, ни у једном Загребу, па чак ни у једној Љубљани!!!* Међутим, има нешто што смо, причајући ову српску причу, заборавили да предходно прочитамо нашим *Неверним Томама* хрватским. А то је нешто: **кључ од оне тајне**, и игла и конац од оне, као Мон-Блан **беле, заставе**, која се при крају Септембра 1918. год. у посао узела, целог месеца Октобра иза завесе шила, па и на страну остављала; али која се и *шек* првих дана **Новембра** исте (1918.) године на Главном Бојишту Ратујућег Света појавила и развила. То је она *депеша* **Главнокомандујућег — Немачке Војске на главну јој фронту**, **Фелдмаршала Хинденбурга**, упућена *шадањем* **нанцелару немачком**, под датумом од **Трећег октобра 1918**, а која **дословно гласи**:

„Врховна Команда остаје при своме мишљењу од понедељка 29-ог Септембра ове године, а имено: **да се одмах предложи мир нашим непријатељима.**“

**Усљед слома македонског фронта<sup>\*)</sup>, а због тога и ослабљења наших западних резерва**, као и усљед немогућности да се попуне знатни губитци које у биткама трпимо. *нема* изгледа да се непријатељ може приморати на мир.

<sup>\*)</sup> Курсив је наш. **п.**

Непријатељ, пак, уводи постојано свеже резерве у борбу.

*Немачка војска још стоји чврсто, и одбија победоносно све нападе.* Али, ситуација се заоштрава свакога дана, и могла би да примора Врховну Команду на значајне одлуке.

Под тим околностима саветно је: *да се борба прекине:* те да се тиме уштеде немачком народу и његовим савезницима изкишне жртве. Сваки изгубљени дан стаје живота хиљаде храбрих војника“.

## Хинденбург

*Sapienti Sat.* — Паметноме доста! — Међутим, како нисмо сигурни да те робе има у довољној мери у „братској“ нам Хрватској, то ћемо њеним Радићима још једну испричати.

\* \* \*

Догађаји су, дакле, доказали: да су Немци правилно схватили, свакако и тачније и правилније схватили, *страшегијски значај* балканске Бугарске, него ли, на пример, *Кичнерови* Енглези, или, за разлику од *Бријанових*, *Клемансовљеви* Французи; па су (Немци) сасвим заслужено до последњег часа жњели и збирали све одговарајуће *користи* ратничке. И за то што су они (Немци) у напред и веома добро знали: да је Бугарска, као савезница, драгоцен колут у гвозденим ланцу, који се, према њиховом мудро-смишљеном и вешто-изведеном плану, протезао од ушћа јевропске *Рајне* до обала *азијског* Тигриса и Еуфрата; као и за то, што су знали за неумитни закон *Механике*, по коме је држећа снага сваког ланца, и *најчеличнијег*, издржна снага *најслабијег* му колута, за то су они стално и сматрали савезну им Бугарску као своју *Ахилу* *Пету*. Да! и за то су они те Бугаре, али не само једним предходним *уговором* везали и обвезали, нити их само *Аргусовим* оком пратили, него су их до

последњег ратног часа брижљиво чували и држали, обилато мазили и кљукали, а све њихове *Радославове* можда чак и *злашом* подмеравали. За то су им они безбројне уступке чинили, и капом и шаком давали; па су се, чак, за њихову љубав и рачун, врло често, и самим савезним *Аустријанцима* својим замерали. Додајемо.

За то се и онај *горди Виљем* три пута понижавао, да ономе „царићу“ балканском, оном крунисаном *неваљалцу* *нобуршном* на ноге иде, и придиктирању победнога *бреш-лишовског* мира побеђеној Русији, у лицу дотичних делегата, *Бугарина* поред себе посади. Најзад, али не и најмање, за то им је он, чак, и једног од најдаровитијих и најславнијих *восковоћа* немачких противу Срба позајмио, и на расположење до краја рата оставио.

Да! И као што већ нагласисмо, много боље су они (Немци) него неки *западни* им непријатељи уочили, увиђали, па и *предосећали*: да могући *пад Бугарске* у крвавом Рату неће бити само *пад једне Бугарске*, него и *пад једне Турске*, па можда чак и *слом једне Аустрије*. Слом, пак, и ове последње, то не би значио само губитак најближег, најјачег, и најдрагоценијег савезника, него би значио и *угрожену позадину*, и могући *улазак непријатеља* у срце *саме Немачке*, а са најопасније могуће стране за сваку војску: *с' леђа јој*.

И по трећи пут, дакле, велимо и хоћемо да кижемо: *да је Хинденбург* врло добро знао шта говори, кад је, поводом „Слома на *Манедонском Фронту*“, још у Септембру 1918, год. тражио мир за своју *Отаџбину*.

Кад се, пак, зна — а тајна никаква није — **ко** је прави виновник „Слома на *Македонском Фронту*“, онда се извесно и лако може да погоди: *но је прави ослободилац* *заробљене Хрватске*. А кад се *што* зна, онда само може бити *академско питање*: хоће ли Хрвати *хтети* признати Србе за своје ослободиоце, или не?? Ако ће их за такве при-

знати — наравно и делима, а не само речима, признаши — онда ће они Србима за то своје ослобођење и дуг ослобођених дуговаши. А ако они то неће, онда — треће алтернативе нема — онда су Срби за њих били и оштају завојевачи. А ако су Срби завојевачи Хрватске, онда они имају и права завојевачка, а не само дужности. А шта то опет значи, то ће браћа, или тачније небраћа, Хрвати сад да чују и да виде.

\* \* \*

Дакле, у овом последњем и немилем случају, у српско-завојевачком случају, за „браћу“ Хрвате одмах пада, и правно и морално пада, Крф и Крфски Пант; а који, узгред буди речено, ја не знам шта је нама Србима и шребао?... Како му драго, одмах за Крфом падају правно и морално све несуђене „Женеве“, сви усмени и писмени „актови“, све „декларације“ и „резолуције“, све „погодбе“ и „нагодбе“, и све друге, и знане и незнане, слепарије и крпарије „југославенског“ Бисмарка.

То једно:

А друго, на тој завојевачкој предпоставци, Срби и њихова Србија, имају права: да у најмању руку, али и само у најмању руку, заведу ишту Управу у Хрватској, какву је, и баш на пример, Аустро-Угарска једнога Калаја увела и завела у Босни; и одржавала ју пуних четрдесет година — управо — и све док није из ње на сабљи иштерана била. Стављајући се, пак, на то и и такво завојевачко земљиште, и противу своје воље, Срби и Србијанци имају још и морално право: да поступе са Хрватском и Хрватством, у најмању руку, онако исто како су са Српством босанским поступали, али не само хрватски Филиповићи, него и хрватски Шшадлери и хрватски Хермани. Па чак и да им врате тај зајам, односно и плате тај дуг, са добрим четрдесетогодишњим интересом.

Дакле, бирајте браћо Хрвати, или правије рећи *црна небраћо*, бирајте између ова два појма и становишта: између ослободитељства и завојеватељства Српске вам браће. Јер, обоје неможеште имати ни по каквом праву, и ни по чијем закону ни канону на свешу.

Да се још једном изразимо и изјаснимо.

Дакле, или смо ми Срби за вас Хрвате братски ослободиоци, или смо прости завојевачи ваше земље и ваших градова;

Ако смо вам братски ослободиоци, онда сте ви нама дужни *брашску пажњу и признање*, а не ове ваше данашње *фрондерије и свињарије*. А, ако нећеште да нас сматрате за оно за што се ми сами врло радо сматрамо, за *срећне ослободиоце свенолине браће наше, без разлике вере и културе*, онда смо ми и вас и вашу „Хрватску“ на сабљи добили; и онда, као што већ рекосмо, имамо права свих завојевача на свету, а имено и пренствено: да вам *кројимо капу* какву год хоћемо, и да вам каквом год хоћемо *мером* политичком одмеравамо.

Да! и далеко од тога, да у таквом једном завојевачком случају нашем, ви, имате и *сенке* од права да тражите, да се ми са вама договарамо, погађамо и „споразумевамо“, ми имамо пуног права да вам *дикширамо, да вам заповедамо, и наредбе без поговора издајемо*; па било вам право или не.

И баш на пример, У овом, још врућем, Уставном Питању, ми смо као завојевачи имали права: да вама Хрватима, по *босанском моделу* ваших слатких Хабсбурга — и баш оних којима ваши Радићи апостолске химне певају — *онтројишемо* какав год хоћемо „Устав“; а не да вас зовемо да *Прави и Истински заједно са нама равноправно градише*. Ваистину, ако ико, ми Срби смо показали, и делима доназали, да се сматрамо као браћа, која су ратну и ратничку *срећу* имала да ваше вековне, и много вековне, *ланце раскину*, и на сунце вас *заједничке Слободе изведу*. Али, кад је вас *жао* — јер

на то излази — кад је вас жао ваших дојучерањих ланаца, — чак, — двоструких ланаца, и „царских“ и „краљевских“, и швабских и маџарских; кад сте ви способни, чак, за оне и онакве ренегатско-издајничке „Меморанде“ шуђину, онда смо ми, и противу наше најбоље воље, завојевачи ваше Хрватске; и онда ћемо да вам једнога дана пошљемо једног нашег Магдаленића да вас научи реду и пошћењу..... Само, ако до тога дође, ако се т.ј. морадне и према вама (Хрватима) она „рајска“ у помоћ звати, онда се ова заједничка држава неће више звати „Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца“, него само: Краљевина Србија. Онда ће претходно осванути и једна „Ревизија“ Видовданског Устава. Али, то неће бити она коју ви тражите, па чак ни она коју за вас тражи мој лични пријатељ Стојан Прошић, већ нешто са свим друго, шреће и девето.....

Знам да ћете се сетити шта то може на пракси да значи. Па знам да ћете нам (Србима) пошашајно поручити — можда, чак, и јавно нагласити — да оно чиме су се неке наше жандарско-солдачке делије у Хрватској прославиле, па од г. Радића и извештан „башинашки“ комплименат добиле, да то нешто има два краја.

Одмах вам одговарамо, и у напред вам одговарамо: у доброј руци само **један крај**. А чија је то рука данас, ту Срби немају шта да се хвале. Ту: **Еспап говори!!.....**

Нећемо да вам претимо. А нећемо да вам претимо. за то што, после оног, и најцрњег од седам грехова човечијих, после Греха Неблагодарности, ми Срби прешњу највише мрзимо. Али вам се, и код свега црнога небрашства вашег, братски исповедамо: да вас је она рука, у чијој она „рајска“ има само један крај, да вас је та рука у преклањском Вараждину само мало помиловала; да је она, можда, у лањском и бунтовном Загорју вашем била нешто тежа; али да она и уме и може да суди, па

*по заелузи и пресуди, Свима ренегатима и издајницима шроимена нам народа, и свима рушиоцима његовог највећег и најјачег бедема у свету, његовог:*

## **Државног Јединства.**

Дакле,

*Тргните се, шргнише се, тргните се.*

## **Још није касно.**

*Крагујев Гај, Еиглеска  
(Hawkhurst. Kent Engl.)*

Првог Марта  
1922.

**НИКОЛА С. ЈОВАНОВИЋ**  
„АМЕРИКАНАЦ.“

Некадањи власник и уредник београдског „БОРЦА“, а потоњи генерални консул Краљевине Србије у Лондону.



## ШТАМПАРСКЕ ГРЕШКЕ.

---

У овој књижици има штампарских грешака које ће, уверени смо, и сами читаоци моћи исправити. Али сматрамо за нужно да обратимо пажњу на једну која донекле и *смисао* мења. То је она на *осмој* страни у седамнајстом реду, где стоји (о Душану) „и његову рођењу“, а треба да стоји и *његову* рођену.

---





